

הרכינה בעל הבית את הכלי שמדד בו את התרומה ומיצה — הרי זו תרומה, ונתנו לכהן!

ומבואר במשנה בתרומה, כי אף המיצוי שכונס לשולי הכלי שייך למקבל [דהיינו לכהן]. ומפני מה אין אומרים כן גם במשנתינו.

אמר ליה: הא איתמר עלה, הרי כבר נאמר על משנתנו, מהו טעמה, שכן אמר רבי אבהו: זה ששנינו כי מה שנתמצה שייך למוכר משום יאוש בעלים נגעו בה, שהקונים מתייאשים ומוותרים על כמות קטנה זו, שטירחה היא ללקוחות להמתין עד שיתמצה. מה שאין כן בתרומה, כיון שהיא דבר של איסור לא שייך בה יאוש בעלים⁽⁴⁾, וכל מה שהערה הרי היא תרומה ואסורה לזרים⁽⁵⁾.

שנינו במשנה: והחננוני אינו חייב להטיף שלש טיפין רבי יהודה אומר: ערב שבת עם השכה פטור.

איבעיא להו: האם דברי רבי יהודה, ארישא על דברי המשנה ברישא קאי דבריו ולקולא, שכנגד האמור במשנה שכל אדם חייב להטיף שלש טיפות, מוסיף רבי יהודה ואומר כי בערב שבת פטור, מפני שהשעה

שנינו במשנה: אם הרכינה היטה המוכר את החבית על צידה לאחר שהטיף ממנה שלוש טיפות ומיצית — הרי הוא המיצוי של מוכר שכבר נתייאש הלוקח ממנו.

ומביאה הגמרא מעשה:

כי סליק, כאשר עלה רבי אלעזר מבבל לארץ ישראל, אשכחיה מצאו לזעירי, אמר ליה: מי כאן תנא דאתנייה רב מדות? האם יש כאן בארץ ישראל תנא השונה משניות וברייתות ששנה לו רב משנה המדברת בדין מידות?

אחוייה הראה לו זעירי את רב יצחק בר אבדימי.

אמר ליה רב יצחק בר אבדימי: מאי קא קשיא לך?

אמר לו רבי אלעזר כי יש לו סתירה בין המשניות: דתנן במשנתינו: רכינה ומיצית — הרי הוא של מוכר, והתנן [תרומות יא ח] גבי מפריש תרומה: אם מדד בכלי שיעור של אחד חלקי חמישים שמן או יין עבור הפרשת תרומה, ורוקן את אותו שמן או יין מהכלי שמדד בו לכלי אחר, אם אחרי כן

ב-19

5. ומכל מקום אינו חייב לטרוח ולהוציא כמות קטנה זו מהכלי, וכתב הרמב"ן כי יכול לערות אחר כך חולין לכלי ואינו חושש, כי התרומה בטלה ברוב, ובאופן זה מותר לבטל את התרומה אפילו לכתחילה, ואפילו בדבר שאיסורו מן התורה. אבל מוסיף הרמב"ן, שלא אמרו דבר זה אלא כשהיה רק מעט תרומה בעין, וגם היה

כאן "החננוני חייב", לומר שאף שהוא טרוד, מכל מקום חייב הוא לעשות כן.

4. בתוס' העירו כי היה אפשר לומר תירוץ נוסף, שדין התרומה חל על כל השמן, כיון ש"אין ברירה", ולפיכך לא נקבע מראש אלו טיפות תהיינה אחרונות, ומשום כך יש ככולן קדושת תרומה.

דוחקת.

או דלמא אסיפא של המשנה קאי דבריו, ולחומרא, שאמרו במשנה כי החנווני פטור מלהטיף שלש טיפות, ובא רבי יהודה לומר שרק בערב שבת הוא פטור?

תא שמע להוכיח כי דברי רבי יהודה נאמרו על דברי המשנה בסיפא: דתניא בברייתא: רבי יהודה אומר: ערב שבת עם השכחה — חנווני פטור, מפני שחנווני טרוד. מבואר בברייתא להדיא, כי דברי רבי יהודה מתייחסים לסיפא של המשנה, שלדעתו החנווני פטור מלהטיף שלוש טיפות רק בערב שבת.

מתניתין:

השולח את בנו הקטן אצל חנווני ופונדיון בידו שהוא שיעור שני איסרים [אחד חלקי ארבעים ושמונה מסלע] לקנות שמן בשיעור איסר, ויחזיר לו החנווני עודף איסר, ומדד לו החנווני באיסר שמן ונתן לו את האיסר העודף, שיביא לאביו את השמן והאיסר, שבר הבן את הצלוחית בדרכו מן החנות לביתו, ונשפך השמן, ואבד את האיסר — שנתן לו החנווני⁽⁶⁾.

חנווני חייב לשלם את הפונדיון ואת הצלוחית, ובגמרא מבואר הטעם, לפי שהאב לא שלח את בנו הקטן אלא להודיעו שהוא צריך לשמן, ודעתו היתה שהחנווני יקח את הצלוחית והפונדיון מיד הקטן, וישלח לו את השמן והעודף בידי שליח בר דעת, וכיון ששלח בידי הקטן שאינו בר דעת, הרי הוא חייב.

רבי יהודה פוטר את החנווני. כי רבי יהודה סובר שעל מנת כן שהחנווני ישלח ביד הקטן את השמן והאיסר שלחו אביו, ואפילו אם השתמש החנווני בצלוחית למוד בה לאחרים, מכל מקום פטור עליה, לפי שלדעת רבי יהודה אינו אלא כשואל, וכיון שהחזיר את הצלוחית למקום ששאלה משם, נפטר מאונסה.

ומודים חכמים לרבי יהודה, בזמן שהצלוחית ביד התינוק — כלומר שלא נטלה למוד בה לאחרים, ומדד חנווני לתוכה, ובדרכו לביתו שבר הקטן את הצלוחית, שחנווני פטור עליה, כי הואיל והאב עצמו נתן את הצלוחית בידי הקטן, הרי האחריות עליו, ואבדה מדעת היא, כמו שבארנו לעיל. אמנם על השמן והאיסר חייב החנווני.

לומר שאם הוסיף ומיצה מן הכלי, הכל נעשה תרומה.

צונן, שלא נבלע בדופני הכלי. אבל כלי שנתבשלה בו תרומה הרי הוא צריך הגעלה, אלא שבזה תועיל הגעלה אף בכלי חרס.

6. כתב הרמב"ם [שלוחין ושותפין ב ב]: השולח בנו קטן אצל חנווני ומדד לו באיסר שמן ונתן לו את האיסר ואבד את השמן ואת האיסר החנווני חייב לשלם. ובמשנה למלך כתב, שלכאורה תמוה, מדוע נתן החנווני את האיסר

אבל הרבינו יונה מפרש באופן אחר, שבכלי הראשון היה שמן חולין, והוא מערה אותו לכלי אחר על מנת שיהא בכלי האחר תרומה. ולפי זה "הרכינה" אין הכוונה שחייב להרכינה, אלא

גמרא:

הגמרא דנה בדין המשנה:

בשלמא באיסר, שנתן החנווני לבן הקטן, **ושמן** שבצלוחית – אפשר לפרש כי **בא** פלוגי:

דרבנן סברי: כי רק לאודועי להודיע לחנווני שצריך לשמן שדריה, שלח האב את בנו הקטן, אבל הוא לא התכוון בכך שיתן את השמן והאיסר בידו, אלא שישלח לו על ידי שליח אחר שהוא גדול ואחראי, **ורבי יהודה סבר**: כי כדי לשדורי ליה שדריה, לשלוח לו שלח את בנו הקטן, והתכוון שהחנווני ימסור את השמן והאיסר לתינוק, ולכן פטור החנווני.

אלא הדין במשנה גבי שבר התינוק צלוחית, קשה, מדוע יתחייב בה החנווני לדעת חכמים? והלא אבדה מדעת היא מצד האב, שהרי הוא זה שמסר בתחילה את הצלוחית ביד התינוק שאינו יודע לשמור כראוי מה שבידו, ומיד כשמסרה בידו הרי הוא מפקירה⁽⁷⁾, שאינו חושש אם בנו יאבדה. והתכוון רק שהחנווני ישלח מצידו את השמן והאיסר העודף בידי שליח אחראי.

[ומשום כך לא קשה מדוע לדעת חכמים חייב החנווני עבור האיסר העודף שאבד, כי אף שהפונדיון ששלח האב בידי הקטן הרי היא אבידה מדעת, מכל מקום לא היה לו להחזיר עם הקטן את האיסר העודף] שאינו המטבע ששלח האב] אלא היה לו לשלוח

[גזילה יא יא]: המאבד ממונו לדעת, אין נזקקין לו, ואף על פי שאסור ליטול לעצמו, אין זקוק להחזיר. הרי שסובר כי אבידה מדעת אינו הפקר אלא סברא לפטור מאחריות ומהשבת אבידה, ולכן אסור ליטלו.

אבל הטור [סי' רסא] כתב שאבידה מדעת נעשה הפקר. ובבית יוסף ביאר שהרמב"ם והטור נחלקו באומדנא, אם מתכוון להפקירו.

בשיעורי רבי שמואל לבבא מציעא [ח"ב סי' ג] ביאר מחלוקתם באופן אחר, שנחלקו אם מועיל הפקר על ידי אומדנא, או שלדעת כולם לא מועיל הפקר על ידי אומדנא, ונחלקו אם מעשה השלכת הכיס עם המעות או מעשה עזיבת החפץ נחשב למעשה.

בנתיבות המשפט [סי' רסא] ובחידושי הגרנ"ט, כתבו, שרק כשנתייאש האב מהצלוחית נעשה הפקר, וכשמסרה לבנו הקטן אינו מתייאש, כי הקטן שומר קצת, וקושיית הגמרא היא שנחשב אבידה מדעת לענין שהנוטל מהקטן אינו צריך לשמור יותר מהבעלים.

כיון שנתן לו שמן בדמי האיסר, ועוד מה שייך תשלומין על האיסר, הרי של חנווני הוא. וכתב שצריך לגרוס ששלח בידו פונדיון.

בשו"ע [חו"מ קפח ב] גם כן לא נזכר פונדיון כמו ברמב"ם, והרמ"א הוסיף שנתן בידו פונדיון.

אבל בפירוש המשניות להרמב"ם משמע, שמדובר בשני מקרים שונים, או בשולח בנו אצל חנווני ומדד לו באיסר שמן, או שלא היה לחנווני שמן ונתן לו איסר כדי שיקנה אצל חנווני אחר.

7. כך פירש הרשב"ם דכשמסרה לתינוק שאין יודע לשמור, הפקר הוא זה. ובקצות החושן [רסא א], הקשה כי אם נאמר שאבידה מדעת היא הפקר גמור, אם כן מדוע יתחייב החנווני עבור הפונדיון, כיון שהאיסר עצמו הוא הפקר, וכל מה שנתן בעד האיסר אינו אלא מתנת חנם, ולכן כתב בפשיטות, שכאן בודאי אין הביאור שיהא הפקר לגמרי, אלא כדעת הרמב"ם שכתב

את האיסור העודף בידי שליח אחראי. רשב"ם⁽⁸⁾.

אמר רב הושעיא: הכא במשנתנו בבעל הבית מוכר צלוחיות עסקינן מדובר, ששולח את בנו הקטן לחנווני ובידו צלוחית זו, שמא ירצה החנווני לקנותה, וכגון שנטלה חנווני מיד הקטן על מנת לקנותה ורצה לבקרה אם שלמה היא, וכדשמואל.

דאמר שמואל: הנוטל כלי שמחירו קבוע וידוע מן האומן — בעל מלאכה על מנת לבקרו — לבודקו, שאם ימצא שלם וטוב יקנהו מיד, ונאנס הכלי בידו ונפל ונשבר, חייב לשלם לאומן עבור הכלי, ואפילו אם קודם שנשבר החליט להחזירו לבעלים ולא לקנותו, כי מיד כשלקח את הכלי והגביהו על מנת לבדוקו ולקנותו נעשה אחראי עליו, כדין שואל, ואינו נפטר עד שיחזירו לבעלים.

ולכן, כאן במשנתנו, כשלקח החנווני את הצלוחית מיד הקטן על מנת לבקרה, נעשה אחראי עליה כדין שואל, וכשמחזירה לקטן, נחשב כאילו השליכה החנווני לאיבוד ונאנס בידו, ואינו נפטר מאחריותו עד שיחזירה ליד הבעלים עצמם, ומשום כך בנשברה הצלוחית ביד הקטן, לדעת חכמים חייב

החנווני.

ומקשינן: וכי לימא, דשמואל תנאי היא, שהתנאים נחלקו בדין של שמואל? שהרי רבי יהודה פוטר את החנווני מלשלם על הצלוחית, ואם דעת חכמים המחייבים את החנווני לשלם עבור הצלוחית משום שמדובר בחנווני שנטל את הצלוחית על מנת לבקרה ולקנותה ונעשה אחראי עליה וכדינו של שמואל, אם כן על כרחך רבי יהודה פוטר משום שחולק על הדין של שמואל⁽⁹⁾.

אלא, רבה ורב יוסף, דאמרי תרוייהו: הכא במשנתנו, בחנווני מוכר צלוחיות, עסקינן מדובר. שהצלוחית היא של החנווני, והאב שלח את בנו עם הדמים כדי לקנות מהחנווני את הצלוחית ולהביא בה שמן.

ואזדא רבי יהודה לטעמיה, שכוונת האב שישלח החנווני את הצלוחית עם השמן ביד בנו הקטן, ולכן סובר רבי יהודה שהחנווני פטור, ורבנן לטעמייהו, שכוונת האב שישלח שישלח החנווני את הצלוחית עם השמן ביד שליח אחר שהוא בר דעת, ולכן החנווני ששלח ביד הקטן חייב לדעת רבנן.

ומקשינן: אי הכי, אם נפרש כך את דברי

8. בתפארת ישראל מביא הסבר אחר, שהפונדיון הוא מטבע גדול, ויש פחות חשש לאיבודה מאשר באיסור שהוא קטן.

9. הר"י מיגאש מקשה, כי אף אם רבי יהודה יסבור כשמואל מכל מקום יפטור את החנווני, כיון שלדעתו האב שלח את בנו על מנת שהחנווני יחזיר עמו את הצלוחית עם השמן, וברמב"ן תירץ, שמדובר בנטלה על מנת

8. בתפארת ישראל מביא הסבר אחר, שהפונדיון הוא מטבע גדול, ויש פחות חשש לאיבודה מאשר באיסור שהוא קטן.

9. הר"י מיגאש מקשה, כי אף אם רבי יהודה יסבור כשמואל מכל מקום יפטור את החנווני, כיון שלדעתו האב שלח את בנו על מנת שהחנווני יחזיר עמו את הצלוחית עם השמן,